

onun çeşitli risâleleri bulunduğunu söyleyerek *İzâhu't-tarîka* (Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nr. 7421) ve *Maḳâmât-ı Mazhariyye* (İstanbul 1986) adlı iki risâlesini zikreder. Abdullah ed-Dihlevî *Maḳâmât-ı Mazhariyye*'de şeyhini anlatmış, Abdülganî b. Ebû Saîd de onun hayatı, kerametleri ve halifeleri hakkında *Hulâsa-i Cevâhir-i Aleviyye* (*Maḳâmât-ı Mazhariyye* içinde, s. 147-191) adlı bir risâle kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülganî b. Ebû Saîd, *Hulâsa-i Cevâhir-i Aleviyye* (*Maḳâmât-ı Mazhariyye* içinde), İstanbul 1986, s. 147-191; Muhammed Murad el-Kazânî, *Nefâ' isü's-şâlihât* (*Reşehât'ın Arapça tercümesi kenarında*), Kahire 1307, s. 72; Abdülmecid el-Hânî, *el-Hadâ' iku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 209; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, VII, 306-308; Hocaâzâde Ahmed Hilmi, *Hadikatü'l-evliyâ'*, İstanbul 1318, s. 122; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 28; C. W. Troll, *Sayyid Ahmed Khan*, New Delhi 1978, s. 30 vd.; Yünus İbrâhim es-Sâmerrâî, *Ule-mâ' ul-'Arab fi şibhi'l-kâretü'l-Hindiyye*, Bağdad 1986, s. 655; Butrus Abu-Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Ottoman Lands in the Early 19th Century", *WI*, XXII/1-4 (1982), s. 3-8.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABDULLAH b. EBÜ BEKİR b. MUHAMMED

(عبدالله بن أبي بكر بن محمد)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Bekr
b. Muhammed b. Amr b. Hazm
el-Medenî el-Ensârî
(ö. 130/747-48)

Tâbiin devri siyer, megâzî
ve hadis âlimi.

Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları soyundan tanınmış bir aileye mensuptur. 60 (679-80) veya 65 (684-85) yılında Medine'de doğdu. Büyük dedesi Amr b. Hazm Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmuş, hem yönetici sıfatıyla, hem de İslâmiyet'i öğretmek üzere Necran'a gönderilmiştir. Dedesi Muhammed b. Amr, Emevîler'in Medine baskını sırasında Harre Savaşında vefat etmiştir. Babası Ebû Bekir ise Medine'de kadılık ve valilik yapmış, ayrıca hadis toplamak üzere Ömer b. Abdülazîz tarafından görevlendirilmiştir. Abdullah'ın kardeşi Muhammed de bir süre Medine kadılığında bulunmuş, fakat kendisi resmî hiçbir görev kabul etmemiştir. Resmî görevi neden kabul etmediği bilinmemekle beraber, Horovitz'in de dediği gibi, bu durum onun araştırmalar yapıp eserler te'lif etmesine imkân sağlamıştır.

Abdullah b. Ebû Bekir, mensup olduğu İbn Hazm ailesinin Mescid-i Nebvî'deki ders halkasında babasından hadis, fıkıh, siyer ve megâzî öğrendi; ayrıca Enes b. Mâlik, Abbâd b. Temîm, Urve b. Zübeyr gibi otoritelerden hadis okudu. Talebeleri ve kendisinden hadis rivayet edenler arasında Zührî, Mâlik b. Enes, İbn Cüreyc, Süfyan b. Uyeyne ve Hişâm b. Urve bulunmaktadır. Siyer ve megâzî sahasında en meşhur talebesi ise İbn İshak'tır. 130 (747-48) yılında Medine'de vefat etti. 135'te (752-53) vefat ettiği de rivayet edilmektedir.

İbn İshak, Vâkîdî, İbn Hişâm, İbn Sa'd, Belâzürî, Taberî, İbn Seyyidünnâs ve İbn Kesîr gibi müelliflerin eserlerinde Abdullah b. Ebû Bekir'den rivayet edilen haberleri göz önüne alan J. Horovitz, onun megâzî ile uğraşan büyük bir âlim olduğunu ve hatta kardeşinin oğlu Abdülmelik b. Muhammed el-Kâdî'ye ait *Kitâbü'l-Megâzî*'nin belki de gerçek müellifinin Abdullah olabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim Zehebî de *Siyeru a'lâmîn-nübelâ'*'sında Abdullah'ın bir megâzî kitabı yazdığını ifade etmiştir. Abdullah b. Ebû Bekir yoluyla rivayet edilen haberler incelendiğinde, aslında onun yalnızca Hz. Peygamber'in gazveleriyle meşgul olmadığı, bunun yanında Câhiliye devrinin bazı önemli olayları, Peygamber'in hayatının ilk yılları, gençliği, Hz. Peygamber'e gelen kabile heyetleri, onun gönderdiği elçiler, memurlarına ve komşu hükümdarlara yazdığı mektuplar, Peygamber'in vefatından sonraki gelişmeler, bilhassa ridde* savaşları, Hz. Ömer devrinin bazı önemli olayları ve Hz. Osman'ın şehid edilmesi hakkında bilgiler naklettiği ve bunları kronolojik sıraya göre verdiği görülmektedir. Bu çalışmasıyla o, İslâm devletinin diplomatik vesikalarını daha sonraki devirlere aktarma konusunda değerli hizmetler vermiştir. Bütün bu rivayetler, onun, Hz. Peygamber'in savaşları esas olmak üzere, bir siyer kitabı yazma gayretini ortaya koymaktadır.

Abdullah sika* kabul edilmekle beraber, haberleri naklederken çoğunlukla rivayet zincirini zikretmez. Nakillerinin bir kısmının râvisi, babasının teyzesi Amre bint Abdurrahman'dır. Abdullâh Hz. Peygamber'in bazı mektuplarını da rivayet etmiştir ki bunlar ailesinden kendisine intikal eden vesikalardır. Peygamber'in Himyerî meliklerine yaz

dığı mektup ile büyük dedesi Amr b. Hazm'a, Necran'a giderken verdiği mektup bunlar arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkîdî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), bk. *İndeks*; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, bk. *İndeks*; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. Ziyad Muhammed Mansûr), Medine 1403/1983, s. 283; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1966-67, II, 661; a.mlf., *Târîh* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1967-68, s. 626; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, III, 54; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, bk. *İndeks*; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 329-330; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 314-315; J. Horovitz, *el-Megâzî'l-ülâ ve mu'ellifihâ* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1949, s. 37-47, 86, 90-91; Sezgin, *GAS*, I, 253-254, 256, 284, 286, 291; Mahmûd Yâsîn et-Tikrîfî, "Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Ensârî", *Adâbü'r-râfidîn*, Musul 1975, VI, 157-188.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. EBÜ BEKİR es-SİDDİK

(عبدالله بن أبي بكر الصديق)

Abdullâh b. Abdillâh Ebî Bekr
b. Osmân el-Kureşî et-Teymî
(ö. 11/632-33)

Hz. Ebû Bekir'in oğlu, sahâbî.

Esmâ ile öz kardeş, Âişe ile de baba bir kardeş olan Abdullah, Mekke'de doğdu. Hicret sırasında, Sevr mağarasında bulundukları üç gün boyunca Hz. Peygamber ile babasının istihbarat hizmetlerini üstlendiği zaman çocuk denecek yaşta idi. Abdullah, Kureyş müşriklerinin yaptıkları toplantıları takip edip Peygamber'in aleyhine alınan kararları öğrenir, akşam karanlığında gizlice Sevr mağarasına giderek olup bitenleri aktarırdı. Geceyi mağarada geçirdikten sonra alaca karanlıkta kimseye görünmeden tekrar Mekke'ye dönerdi. Hz. Âişe, üvey kardeşinin bu son derece tehlikeli işteki başarısını, onun cesur, akıllı ve becerikli oluşuyla açıklamıştır. Abdullah, Peygamber'in Medine'ye ulaştığını öğrenince ailesiyle birlikte oraya hicret etti.

Aşere-i mübeşşere*den Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi Âtike ile evlenen Abdullâh'ın, hanımına olan düşkünlüğü sebebiyle savaşlara katılma gibi bazı görevlerini yerine getiremediği ve bundan

dolayı babasının emriyle ondan ayrıl-mak zorunda kaldığı rivayet edilir. An-cak bu ayrılığın üzüntüsünü içli şiirlerle terennüm ederek babasının merhame-tini celbetmiş ve Âtike ile tekrar bir araya gelmiştir.

Abdullah, Mekke fethine ve Huneyn Savaşı'na katıldı; Tâif muhasarasında yaralandı. Bir süre iyileşen bu yara da-ha sonra tekrar açıldı ve ölümüne se-bep oldu. Cenaze namazını babası kıl-dırdı. Abdullah'tan, Begavî ve Hâkim'in eserlerinde naklettikleri sadece bir ha-dis rivayet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vakıfî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), Lon-don 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 395, 402; III, 930, 931, 938; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968 I, 229; Buhârî, "Menâkıbü'l-Enşâr", 45; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 376, 378, İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (el-İşâbe içinde), Kahire 1328, II, 258; III, 199; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 299; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1967, V, 263, 338; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), I, 262; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 283.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

ABDULLAH b. EBÜ DÂVÜD

(عبدالله بن أبي داود)

(bk. İBN EBÜ DÂVÜD).

ABDULLAH b. EBÜ EVFÂ

(عبدالله بن أبي أوفى)

Ebü Muâviye Abdullâh b. Ebî Evfâ el-Eslemî (ö. 86/705)

Küfe'de en son vefat eden sahâbî.

Babası Ebü Evfâ'nın asıl adı Alkame'-dir. İbn Ebü Evfâ diye de anılan Abdul-lah, Bey'atürrıdvân'da bulundu. Hay-ber'in fethine ve Huneyn Savaşı'na katıl-dı. Hulefâ-yı Râşidîn dönemindeki fetih-ler dolayısıyla, diğer pek çok sahâbî gibi Medine'den ayrılarak Küfe'ye yerleşti.

Ashabın uzun ömürlülerinden biri olan Abdullah, Ebü Hanîfe'nin görebildi-ği dört sahâbiden biridir. İsmâil b. Ebü Hâlid, Şa'bî, Abdülmelik b. Umeyr, Ebü İshak eş-Şeybânî, Amr b. Mürre gibi ünlü kişiler ondan hadis rivayet etmiş-lerdir. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislerden doksan kadarı zamanımıza ulaşmıştır. Bunların on beşi *Şahîh-i*

Buhârî'de, altısı *Şahîh-i Müslim*'de, beş tanesi de her iki eserde yer almış-tır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise iki ayrı bölümde (IV, 352-357, 380-383) yetmiş kadar hadisi bulunmakta-dır. Hayatının son yıllarında gözlerini kaybeden Abdullah, yüz yaşlarında iken vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 → Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), V, 24; İbn Hibbân, *Meşâhîru 'ule-mâ' i'l-emşâr* (nşr. M. Fleischhammer), Kahire 1379/1959, s. 49; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 570-571; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (el-İşâbe için-de), Kahire 1328, II, 264-265; İbnü'l-Esir, *Üs-dü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 121-122; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-il-miyye), I/1, s. 261; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 428-430; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 279-280; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 151; *Tecrid Tercemesi*, V, 408; X, 356.

ALİ YARDIM

ABDULLAH b. EBÜ HADRED

(عبدالله بن أبي حدر)

Ebü Muhammed Abdullâh b. Ebî Hadred b. Umeyr el-Eslemî (ö. 71/690-91)

Sahâbî.

Babası Ebü Hadred'in asıl adı Selâme olduğu için bazı kaynaklarda Abdullah b. Selâme diye de anılır. Hudeybiye An-tlaşması'ndan itibaren Hz. Peygamber'in emrinde seferlere katıldı, ayrıca muh-telif seriyelerde görev aldı. Bunlardan biri de Gâbe seriyesidir. Benî Cüşem kabilesinden Rifâa b. Kays'ın, müslü-manlarla Kaysoğulları'nın arasını boz-maya çalıştığını öğrenen Hz. Peygam-ber, Abdullah b. Ebü Hadred'in yanına iki kişi daha vererek Rifâa hakkında bilgi toplamasını istemişti. Abdullah da Medine yakınlarındaki Gâbe otlagında Rifâa'yı pusuya düşürerek öldürdü, sa-yıları oldukça çok olan adamlarını kova-ladı ve develerini alıp Medine'ye getirdi. Son derece fakir olan Abdullah, gani-metten hissesine düşen on üç deveyi evleneceği hanıma mehir olarak verdi. Bu olaydan iki ay sonra meydana gelen Huneyn Savaşı öncesinde Hz. Peygam-ber tarafından bilgi toplamak üzere düşman içlerine gönderildi; görevini ba-şarıyla tamamlayarak topladığı bilgileri Peygamber'e getirdi. Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki hayatı hakkında bil-

gi bulunmayan Abdullah, yaklaşık sek-sen yaşında vefat etti.

Abdullah b. Ebü Hadred, Hz. Ebü Be-kir ve Ömer'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Ka'ka' ve diğer ba-zı kimseler rivayette bulunmuştur. Ri-vayet ettiği hadislerden ikisi *Müsned*'de (VI, 11-12) yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vakıfî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), Lon-don 1965-66, II, 634-635, 777, 779-780, 797; III, 877, 893, 939, 1008; İbn Hişâm, *es-Sire* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 439-440; IV, 626, 629-631; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 150; IV, 309-310; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), III, 34, 158; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İb-râhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 210-211; İbn Hacer, *el-İşâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, IV, 54-57.

KEMAL SANDIKÇI

ABDULLAH b. EBÜ İSHAK

(عبدالله بن أبي اسحق)

(bk. İBN EBÜ İSHAK).

ABDULLAH b. EBÜ REBİÂ

(عبدالله بن أبي ربيعة)

Ebü Abdurrahmân Abdullâh b. Ebî Rebî'a b. el-Mugîre el-Mahzûmî (ö. 35/656)

Hz. Peygamber'in Yemen'e vali olarak gönderdiği sahâbî.

Meşhur Arap şairi Ömer b. Ebü Re-bî'a'nın babası olan Abdullah, Câhiliye döneminde baharat ticaretiyle büyük servet kazanmış Kureyşli bir tâcidir. Bu dönemde elçi olarak gönderilen he-yetler arasında yer almıştır. Müslüman muhacirleri geri istemek üzere Kureyş tarafından Habeşistan'a gönderilen he-yet içinde, ayrıca Bedir Savaşı'nda esir düşen Mahzûm kabilesi mensuplarının fidyelerini ödemek için Medine'ye giden heyette bulundu. Uhud Savaşı'nda yüz müşrik okçusuna kumanda etti. Mekke fethinde Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin himayesini temin ederek canı-nı kurtardı.

Abdullah, Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu. Hz. Peygamber Hu-neyn Savaşı'na giderken ondan 30.000 (veya 40.000) dirhem-borç aldı. Huneyn dönüşü borcunu ödeyerek kendisine ve